

УДК 35.078.3

М. Г. Ватковська

кандидат філософських наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи

Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Проводиться узагальнений аналіз особливостей впровадження та механізмів функціонування певних елементів системи інформаційного забезпечення державного управління. Дослідницьку увагу сконцентровано на представленні сучасного стану електронного урядування в галузі освіти України, проекті «КУРС: Освіта» та феномені дистанційної освіти в Україні.

Ключові слова: механізми державного управління, освіта, дистанційна освіта, електронне урядування.

Постановка проблеми. Дослідження є спробою проведення певної ревізії у сфері модернізації системи інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти України, яка обумовлюється потребою в переосмисленні того, що вже зроблено, з метою зрозуміти, що робити далі в умовах змінних векторів державної політики в цілому та сфері освіти зокрема. Модернізаційні процеси в посткомуністичних країнах відносять до окремого типу модернізації – «посткомуністичної моделі модернізації», яка здійснюється за плюралістичною схемою [7, с. 456]. Саме плюралізм схем і векторів розвитку обумовлює потребу в постійній ревізії: з одного боку, щоб самі модернізаційні зміни не були застарілими, а з іншого – щоб вносити зміни в самі «зміни». Подібною тавтологією варто підкреслити важливість втілення нововведень чи корективів у складні модернізаційні явища.

Сучасні глобалізаційні процеси принципово змінюють критерії й технології управління соціально-політичними процесами. Глобалізація робить безперспективною концепцію традиційного «наздоганяючого» розвитку України. Це вимагає від державної влади, управлінської еліти розробки новітньої національної стратегії розвитку, побудованої на досягненні технологічних проривів [7, с. 456].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічну базу дослідження складають декілька груп розвідок. До першої належать розробки з проблематики електронного уряду-

вання [1; 9; 15], до другої – з тематики електронно-освітніх проектів [2; 5; 8; 10; 11; 12], а до третьої – з тематики стану розвитку дистанційної освіти в Україні [3; 4; 6; 13].

Незважаючи на ґрунтовну джерельно-методологічну базу дослідження, розвідок узагальнюючого характеру здійснено недостатньо.

Мета статті. Завданням публікації є аналіз особливостей впровадження й механізму функціонування таких елементів системи інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти, як електронне урядування, проект «КУРС: Освіта» та дистанційна освіта.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у світі практично не залишилось країн, які не використовували б у своїй діяльності ті чи інші компоненти електронного урядування. Однак використовувати інформаційні ресурси можна по-різному, про це свідчить розподіл елементів їх упровадження, ступінь їх інтеграції до управлінських структур і функцій. А.І. Семенченко стверджує: «Формування електронного урядування виступає ключовим елементом стратегії створення інноваційного суспільства та формування електронної держави» [15, с. 7]. У цілому можна зазначити, що електронне урядування як напрям модернізації державного управління в Україні обумовлює низку певних переваг, пов'язаних із підвищенням якості надання послуг державними структурами влади; сприяє люстрації їх діяльності; сприяє забезпеченню доступу громадян до інформації про діяльність

державних структур та послуг, що ними надаються; підвищує рівень інформованості населення про стан і шляхи вирішення нагальних державних проблем; сприяє зменшенню часу на отримання державних послуг; сприяє реалізації партнерських взаємин між державою й приватним сектором (підприємцями) [1]. Також деякі проекти електронного урядування, такі як упровадження електронного документообігу, можуть значно здешевлювати вартість державних послуг.

Електронне урядування як напрям модернізації управління є реакцією на процеси інформатизації суспільних процесів. І.В. Клименко вказує: «На основі інформаційних технологій прискорюється процес прийняття рішень і їх реалізації, вивільняється робочий час, з'являються механізми ефективного консультування громадськості щодо державної політики. Цей процес змінює підходи до механізмів управління, переорієнтовує його та поступово трансформує базисні принципи для забезпечення широкої участі громадян в обговоренні й прийнятті державних рішень» [9, с. 4].

Успіх проектів електронного урядування залежить від таких аспектів: підтримки реформ держави у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та електронного урядування; чіткого визначення пріоритетів інформатизації, планів щодо розвитку електронного урядування на міжвідомчому рівні та на рівні окремих державних структур; адекватного загальнодержавного контролю за проектами в цій сфері [1]. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі необхідно назвати потребу в проведенні детальних досліджень щодо стану розвитку електронного урядування в різних галузях сектора державного управління.

Ґрунтовною ланкою системи інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти є електронно-освітній проект «КУРС: Освіта», який являє собою різноманітні освітні проекти, кожен із яких має свою мету та спрямовується на задоволення потреб різних категорій споживачів. Проте, крім автономності, програми «КУРС: Освіта» характеризуються поєднанням різноманітних баз даних і програм-сателітів. Зупинимось на деяких складниках цієї програми.

Так, програма «КУРС: Школа» [10] з позиції управління змінює уявлення про роль керівника у сфері освіти в цілому: від керівництва школи до управлінців найвищої ланки. Відповідно, до основних принципів управління програми

«КУРС: Школа» можна віднести такі: розширення функціональних можливостей системи з огляду на побажання навчальних закладів та рівень управлінської системи; гнучкість системи програми до індивідуальних потреб освітніх установ; принцип адаптивності й простоти в експлуатації (програма не вимагає спеціальної підготовки та вміння працювати зі складними програмно-апаратними засобами). У межах її функціонування змінюється роль управління освітнім процесом, зокрема, у позиціях формування звітів та можливості отримання інформації соціально-демографічного й соціально-економічного характеру з певної школи, певного району, міста й регіону в цілому, державним службовцем на районному, обласному, загальнодержавному рівнях державного управління в галузі освіти [2].

«КУРС: «Дошкілля» [11] враховує всі відомості про педагогічний склад, вихованців, їх батьків чи опікунів; веде контроль і відображення відвідуваності протягом тижня, місяця, року, як для окремих груп, так і для всього закладу в цілому; покращує ефективність роботи дитячої дошкільної установи; створює комфортніші умови для плідної роботи персоналу. За допомогою програми «КУРС: Дошкілля» здійснюється планування роботи адміністрації та всього закладу. У межах комп'ютерної програми «Дошкілля» державний службовець отримує доступ до звітів дитячих навчальних закладів, має змогу створювати власні звіти, спираючись на базу цього курсу [2].

Програма «Україна. Інформаційна система управління освітою» [8] – один з основних напрямів модернізації системи інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти України. Це стосується всіх ланок управління: від школи до міністерства. Сьогодні інформаційна система управління освітою (далі – ІСУО) як інноваційний захід передбачає не лише іншу модель у системі управління, а й інший принцип взаємодії всіх суб'єктів (від Міністерства освіти і науки України до громадськості та інших соціальних інститутів). Розробка інформаційних систем управління виходить із того, що в межах традиційної теорії управління державне управління постає як стабільна система із чіткими функціями й обов'язками державних службовців, підвищення ефективності роботи яких пов'язане з удосконаленням різноманітних (вертикальних і горизонтальних) взаємозв'язків органів державного управління,

громадян тощо [5]. У центрі уваги ІСУО перебувають адміністративно-управлінські процеси в системі освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. ІСУО – це програмний комплекс, який приймає й консолідує дані із загальноосвітніх навчальних закладів, генерує обов'язкові форми звітності, затвержені чинним законодавством, та пересилає їх електронні версії згідно з підпорядкованістю, дає змогу здійснювати пошук інформації. Так, на головній електронній сторінці ІСУО можна відстежувати кількість шкіл, підключених до цієї системи. Крім того, цю інформацію можна отримати в деталізованому вигляді, а саме за кількістю підключених до системи користувачів у кожному місті та окремому регіоні певної області. Це полегшує вибірку необхідних даних і складення звітів користувачів. Портал ІСУО має надійні алгоритми захисту інформації від несанкціонованого використання. Кожен регіон України має власне доменне ім'я та, відповідно, власну систему управління освітою регіону, склад якої може доповнюватись і нарощуватись залежно від завдань і потреб. Водночас вирішується проблема забезпечення органів управління освітою повною оперативною й достовірною інформацією про діяльність навчальних закладів, що дає можливість здійснювати освітній менеджмент на більш високому рівні, ефективніше планувати витрати бюджетів усіх рівнів у межах реалізації освітянських програм, раціонально й обґрунтовано корегувати напрями подальшого розвитку освіти окремих регіонів та держави в цілому, а також забезпечувати відповідний рівень контролю за діяльністю навчальних закладів [8]. ІСУО відкриває нові можливості у сфері управління освітою, коли управлінські функції можуть бути доступними не лише керівним структурам, а й усім суб'єктам та учасникам за наявності відповідних прав користувача [12].

Таким чином, проведений аналіз особливостей формування ІСУО як складової частини програмного комплексу «КУРС: Освіта» дає змогу говорити про те, що сьогодні ця система є одним з етапів модернізації багаторівневої системи публічного управління в галузі освіти України, що характеризується певними показниками. Створення первинних баз даних установ і закладів освіти, що постійно оновлюються, опрацьовуються, узагальнюються й піднімаються на вищий рівень у межах цієї інформаційної системи управління, спрощує процедуру об-

робки статистичної звітності та є основою для створення інформаційного забезпечення на кожному з рівнів управління. ІСУО сприяє формуванню єдиного стандарту прийняття звітної інформації, за якого управлінець виконує роль модератора, позбавляючись при цьому певних владних повноважень. ІСУО виступає як узагальнена управлінська система, що змінює всю вертикаль процесу публічного управління, у межах якої утворюється єдиний інформаційно-освітній простір, основна мета існування якого – змінити модель управління.

Проведений аналіз управлінського аспекту функціонування складників програмного комплексу «КУРС: Освіта» дає підстави для висновку, що модернізація сфери освіти шляхом упровадження комплексних інформаційно-освітніх проектів дає змогу охопити широке коло управлінських проблем: від особливостей управління дошкільним навчальним закладом до управління навчальним процесом у школі. Складники програмного комплексу «КУРС: Освіта» покликані оптимізувати процес державного управління освітньою галуззю на всіх її рівнях. Унаслідок їх практичного впровадження можна констатувати зміни, що відбулись у галузі управління сферою освіти. Зокрема, змінилася роль державного службовця чи посадової особи місцевого самоврядування від «чиновника, який вимагає звітну інформацію», від контролера до активного учасника процесу, який шляхом використання інформаційних технологій може самостійно формувати потрібну статистичну інформацію, перевіряти її за допомогою мережі Інтернет, що свідчить про оптимізацію процесу взаємодії суб'єктів управління навчального процесу.

При цьому також частково знімається аспект необхідної фізичної присутності державного службовця в навчальному закладі для його перевірки, оскільки є можливість зробити це через віртуальний простір. У цілому варто зазначити, що проект «КУРС: Освіта» радикально змінює уявлення про те, що таке освітня послуга та що таке управління освітнім процесом [2].

Віртуальний простір ставить перед системою державного управління нові виклики щодо організації роботи з громадою, відкриваючи нові можливості перед усією системою державного управління. У сучасному світі люди по-різному ставляться до новітніх інформаційних технологій: від повного їх прийняття у своєму житті до повного ігнорування. Однак надання державних

послуг має «йти в ногу із часом» – поповнювати інструментарій роботи новими технологіями [3]. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є розвиток галузі управління дистанційною освітою.

Саме дистанційній освіті пророкують у реаліях нашого життя одне з провідних місць. Українське законодавство визначає дистанційне навчання як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [14]. Отже, у дистанційному процесі навчання, змінюється сама звична форма отримання знань. Дистанційне навчання базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення й сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування, у тому числі в реальному часі [13].

Особливості дистанційного навчання в українських реаліях є такими: можливість навчання в асинхронному режимі; утворення освітнього онлайн-середовища, у межах якого учні мають змогу ознайомитись із навчальними програмами, опрацювати лекційні матеріали, виконати практичні завдання; можливості здійснювати віддалений режим контролю/перевірки знань учнів. У цілому дистанційна освіта в сучасному інформаційному просторі має багато переваг, серед яких варто назвати можливість отримувати освіту у звичному для людини середовищі, розширення сегменту потенційних студентів, які не мають змогу навчатися на денній чи заочній формах. Дистанційна освіта дає змогу поєднувати повсякденне життя, роботу та навчання. Окрім цього, у світі швидкого оновлення знань, швидкої зміни інформації дистанційна освіта стає своєрідним путівником у віртуальному просторі, що сприяє відділенню інформаційних «зерен» від «полови» в Інтернеті [6].

Однак існує також багато проблем, пов'язаних із популяризацією цього виду навчання: з позиції розвитку управлінського аспекту в дистанційному режимі варто констатувати, що в умовах цифрової нерівності не всі категорії українських громадян мають змогу скористатися сегментом дистанційної освіти; певна частина дистанційних курсів практично не відрізняється від заочного навчання; не всі учасники навчального процесу готові сприймати дистанційну форму отримання знань; дистанційне навчання буде якісним та успішним за умови, що той, хто навчається, має велику мотивацію до отримання знань і сформовану навичку самостійної навчальної роботи [4] тощо. Відповідно, багато виділених проблем перебувають у полі зору державного управління та очікують на вирішення.

Отже, ставлячи в центр уваги три різні вектори інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти, проводячи аналіз особливостей їх функціонування, можна говорити про те, що сьогодні в напрямі модернізаційних змін є певні зрушення.

Це, зокрема, спостерігається в зміні уявлення про те, чим є таке урядування; разом зі звичною формою воно поступово адаптується до вимог інформаційного суспільства, стаючи віртуальним. Освітні проекти та саме навчання все частіше набувають електронної й дистанційної, прозорої форми, зручної та близької для сприйняття й участі в них суб'єктів навчально-виховного процесу, концептуально змінюючи модель управління ними. Дистанційна освіта – це сфера, що потребує як методологічного обґрунтування в теорії державного управління, так і вироблення управлінських механізмів її подальшої інтеграції до реалій української освіти.

І проаналізовані елементи як складники системи інформаційного забезпечення державного управління в галузі освіти, і ті, що залишились поза межами цього дослідження, потребують подальшого вдосконалення, поширення й залучення більшої кількості користувачів.

Список використаної літератури:

1. Ватковська М.Г. Упровадження електронного урядування як напрям модернізації державного управління в Україні / М.Г. Ватковська // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02\(10\)/8.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-02(10)/8.pdf).
2. Ватковська М.Г. Проект «Курс: Освіта» як складова модернізації системи державного управління в галузі освіти України / М.Г. Ватковська // Економічний вісник Національного гірничого університету. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2015. – № 3(51). – С. 155–159.
3. Ватковська М.Г. Віртуальний простір – новий виклик державному управлінню / М.Г. Ватковська // Проблеми управління соціальним і гу-

- манітарним розвитком. Державне управління освітою: виклики часу : матер. ІХ регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю та круглого столу. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. – С. 241–244.
4. Ватковська М.Г. Реалізація принципів державного управління в контексті дистанційної освіти / М.Г. Ватковська // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2015. – № 4(52). – С. 15–19.
 5. Ватковська М.Г. Формування інформаційної системи управління освітою як етап модернізації інформаційного забезпечення державного управління у галузі освіти України / М.Г. Ватковська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Магістр, 2015. – № 1(47). – С. 124–131.
 6. Ватковська М.Г. Дистанційна освіта в сучасному інформаційному просторі / М.Г. Ватковська // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лютого 2016 р.). – Рівне : РДГУ, 2016. – С. 83–85.
 7. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / редкол. : В.М. Князев, І.В. Розпутенко та ін. – К. : НАДУ, 2011– . – Т. 7 : Державне управління в умовах глобалізації та європейської інтеграції. – 2011. – 764 с.
 8. Інформаційна система управління освітою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://isuo.org/>.
 9. Клименко І.В. Технології електронного урядування / І.В.Клименко, К.О. Линьов. – К. : ДУС, 2006. – 225 с.
 10. Комп'ютерна програма «КУРС: Школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ekyrs.org/about/>.
 11. Комп'ютерна програма «КУРС: Дошкілля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dnz.ekyrs.org/news/id/1/>.
 12. Концепція впровадження єдиної освітньої мережі в регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://isuo.org/docs>.
 13. Меморандум створення інформаційної освітньої мережі «Українська дистанційна освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.org.ua/distance/ukraine/add/00/>.
 14. Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0703-13>.
 15. Семенченко А.І. Державна політика розвитку інформаційного суспільства: концептуальні засади електронного урядування в Україні / А.І. Семенченко // Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні. – К. : Національний центр підтримки електронного урядування, 2010. – С. 30–31.

Ватковская М. Г. Состояние и перспективы развития информационного обеспечения государственного управления в сфере образования Украины

Проводится обобщенный анализ особенностей внедрения и механизмов функционирования некоторых элементов системы информационного обеспечения государственного управления. Внимание сконцентрировано на характеристике современного состояния электронного правительства в сфере образования Украины, проекте «КУРС: Образование» и феномене дистанционного образования в Украине.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, образование, дистанционное образование, электронное правительство.

Vatkovs'ka M. The state and prospects in development of public administration information support of Ukrainian education sector

A general analysis of the characteristics and mechanisms of implementation of certain elements of public administration information support system is being held. The research attention is focused on the current state of e-government in Education of Ukraine, the project "COURSE: Education" and the phenomenon of distance education in Ukraine.

Key words: mechanisms of public administration, education, distance education, e-governance.